

KUULEMISEN MENETELMIÄ LAAJA-ALAISESTI

Ei ole kyse siitä, osaavatko lapset kertoa, vaan siitä,
osaako aikuinen kuunnella lasta
ja osaako hän käsitellä saamaansa tietoa.

(Karlsson 2014)

Lapsen laaja-alaisessa kuulemisessa **sovelletaan sujuvasti toisiaan täydentäviä kuulemisen menetelmiä**, lapsen ilmaisuvapauden sallivia menetelmiä, annetaan aikaa ja tilaa lasten tavoille viestiä sekä rauhassa tuoda esiin kiinnostuksen kohteitaan, omia näkemyksiään. Laaja-alaisuutta tarvitaan, koska yksi kuulemisen menetelmä ei välttämättä toimi toisella.

Lapsen kuulemisen toteutumisen kannalta on oleellista, että lapsi oppii itsekin kuuntelemaan muiden lasten ja aikuisten asiaa, vastaavasti aikuiset kykenevät ymmärtämään ja eläytymään hänen kokemusmaailmaansa. **Lapsen kokemus kuulluksi tulemisesta synnyttää aidon osallisuuden tunteen.** Lapselle osoitetaan eri tavoin, että aikuinen on kiinnostunut kuuntelemaan häntä. Lapsi kokee tulleen huomatuksi ja tuntee itsensä merkitykselliseksi.

Parhaiten lasten kerronta toteutuu leikissä, näin ollen on todella tärkeää, että varhaiskasvatuksen arjesta löytyy paljon tilaa lasten leikeille. Lasten leikkien videointi avaa uusia näkökulmia, joita ei muuten arjessa tavoiteta.

Käytössä olevat kuulemisen menetelmät vaativat suunnitelmallisuutta, tavoitteellisuutta ja niiden käytön arviointia. Tehdäänkö havaintoja muun työn ohessa vai kohdennetaanko katse tarkoituksellisesti johonkin tiettyyn asiaan ja siksi etsitään lapsen itsensä tuottamaa tietoa. Eryteisesti tulee arvioida, miten varmennetaan, että jokaisen lapsen ääni tulee kuulluksi tasavertaisesti. Työyhteisön ja tiimin tulee yhdessä pohtia sitä, millaista tietoa juuri tiettyjen lasten kohdalla ja juuri tietyllä hetkellä tarvitaan, mikä on ajankohtaista ja merkityksellistä ja sen jälkeen on päätettävä menetelmistä; miten, koska ja kuka? Sovittava myös, miten dokumentoitua tietoa hyödynnetään ja informoitava lapsia ja vanhempia, **miten kuuleminen ja mielipiteet vaikuttavat päiväkotiarkeen.**

Lasten kuuleminen ei tarkoita yksittäisten lasten toiveiden täyttämistä vaan kaikkien ryhmään kuuluvien lasten erilaisten näkökulmien yhdessä kuuntelemista, huomioon ottamista ja pohdintaa yhdessä lasten ja nuorten kanssa.

Arkisissa tilanteissa

Aikuinen rauhoittuu lasten pariin ja lasten tavoin kiinnittyy sen hetkiseen toimintaan ja jättää muiden asioiden toimittamisen parempaan hetkeen. Lapsen lähelle asettuminen, rauhoittuminen, fyysinen läheisyys ja oman puheen rajoittaminen edistää aikuisen kykyä tulkita lasten hienovaraisia eleitä ja ilmeitä, lukea lasta herkästi ja myös tarttua aktiivisesti lasten ehdotuksiin. Tällainen herkkyys lasten ilmeiden ja eleiden tulkitsemisen tärkeydestä korostuu etenkin silloin, kun lapsen ja aikuisen välillä ei ole yhteistä puhuttua kieltä. Arjen kuulemisen otolliset hetket rakentuvat lapsista käsin ja heidän ehdoillaan. Tartutaan ja heittäytytään rohkeasti hetkiin! Spontaanisuus ei tee varhaiskasvatuksesta suunnitelmatonta.

Asenne-esteettömyys (kasvattajat & lapsiryhmä)

Yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen ja toisin toimimisen hyväksyminen lapsen tarpeiden mukaisesti. Kaikkien osallisuus yksilöllisin menetelmin. [Esteille hyvästit! -kirja](#).

”Joku tarvitsee paljon enemmän saadakseen saman verran kuin muut”

Draama

Muun muassa arjenkokemuksia tai ryhmän toimintatapoja voidaan käsitellä draaman keinoin ja käydä niiden pohjalta keskustelua. Draamassa sosiaalisia tilanteita, ajankohtaisia tai vaikeita asioita voi kokeilla. Erilaisia rooleja ottamalla, lapsi oppii asettumaan toisen ihmisen asemaan. Draamassa voi kääntää roolit ja käyttäytymistavat pääläelleen, minkä ansiosta esim. erilaisuudesta voikin tulla voimavara ja lapsia yhdistävä asia. Aikuiset voivat tehdä esim. nukketeatteria eri tilanteista ja herättää niistä keskustelua tai lapsia ohjataan draamaleikkiin. Draamaleikissä on tärkeää antaa lasten vapaasti ilmaista itseään ja viedä draamaa eteenpäin omaehtoisesti, unohtamatta aikuisen ohjaajan roolia pitää fokus tavoitteellisessa toiminnassa. Draamaharjoitusten avulla kannustetaan lapsen omaa ääntä esiin.

Esinekommunikaatio

Esineiden käyttöä viestimisen välineenä täytyy harjoitella samaan tapaan kuin muitakin puhetta korvaavia ilmaisuja. Esineiden lisäksi kosketeltavina merkkeinä käytetään erilaisia materiaaleja sekä muotoja. Esimerkiksi hiekka voi viitata hiekkalaatikkoon tai hiekkalaatikkoleikkiin

Haastattelut (teema, avoimet)

Haastattelu on hyvä menetelmä lapsen mielipiteen ja toiveiden selvittämisessä, joskin monet vuorovaikutukselliset tekijät vaikuttavat haastattelun kulkuun. Lapsen ja aikuisen keskinäinen suhde, läsnäolijat, ilmeet, eleet, etenemistahti, ajankohta, lapsen vireystila, paikka, lapsen kielelliset ja kognitiiviset valmiudet, tapahtuuko haastattelu erillisessä tilassa vai lapsen leikin lomassa. Haastateltavana oleminen ei ole lapselle luontainen tapa kertoa ajatuksiaan ja lapsen mielessä pyörivät tärkeät asiat jäävät sanomatta. Siksi on tärkeää, että lapsi saa mahdollisuuden kertoa myös asioita, jotka eivät ole olennaisia aihepiirin kannalta, mutta vaativat tulla kerrotuiksi.

Lapset voivat haastatella myös toisiaan. Lapsista on usein hauskaa haastatella toisia lapsia, ja joskus kaverille voi olla helpompi kertoa asioita kuin ohjaajalle.

Strukturoimaton haastattelu jättää tilaa lapsen omalle kerronnalle, jolloin yksittäisten kysymysten sijaan ainoastaan keskustelun aihe on ennalta valittu. Haastatteluissa ongelmana voi olla, että aikuinen tiedostamattaan dominoi tai johdattelee. Lapsi saattaa vastata niin kuin olettaa haastattelijan haluavan kuulla. Lapselle tulee antaa riittävästi tilaa lapsen tavalle kertoa ja liittää keskustelunaiheet lapsen arkipäivään. Haastatteluissa tulee jättää tilaa luovuudelle ja joustavuudelle. **Kerronnallisessa haastattelussa** lapsi saa tuottaa itse kertomuksensa sisällön.

1. Annetaan lapsen kertoa laajasta aiheesta. Hän saa itse tuottaa kertomisensa sisällön. Haastattelijan roolina on kannustaa lasta ja osoittaa lapselle kuuntelevansa häntä.
2. Seuraavaksi lasta voidaan pyytää tarkentamaan asioita, joita kerronnasta nousi esiin.
3. Voidaan nostaa esiin aiheita, jotka nousevat enemmän haastattelijan intresseistä, joskin haastattelijan tulee tietoisesti pyrkiä pois haastattelijan valta-asemasta.

Kerronnallisen haastattelun voi myös liittää piirtämiseen, jolloin voidaan jututtaa lasta hänen piirtämänsä piirroksen pohjalta.

Havainnointi

Lapsen eleet, ilmeet, katseenkohdistaminen, huomion kiinnittäminen, lapsen leikki, lasten keskinäiset keskustelut

Ideavihkonen

Kootaan lapsilta tulleet ajatukset ja tiedot vihkoon, etteivät pääse unohtumaan ja hyödynnetään tietoa.

Kasvunkansio

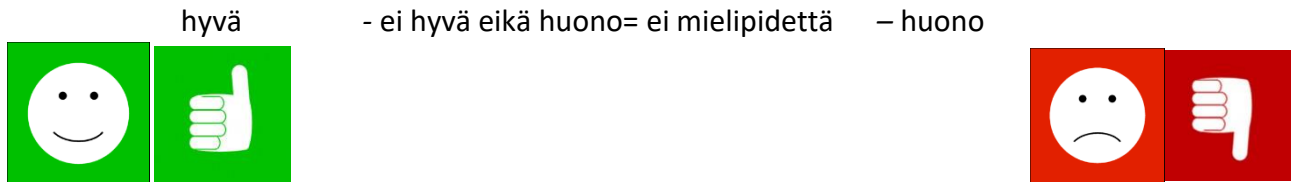
Lapsen todellisuus tehdään näkyväksi; lapsen töitä ja tuotoksia (mitkä he itse haluavat laittaa), kommentteja, ajatuksia, lapsen merkitykselliseksi kokemat tapahtumat, kehityksen askeleet, valokuvia, jotka kertovat tämän tietyn lapsen erityisyydestä ja ainutlaatuisuudesta. Kansiot lasten saatavilla ja tutkittavissa.

Kaveri-sosiogrammi

Ryhmän lapsilta kysytään yksitellen parhaan kaverin tai parhaiden kavereiden nimet. Lasten vastausten perusteella piirretään kaavio, jossa lasten nimet yhdistetään näiden nimeämisten perusteella. Nimeämiset voivat olla vastavuoroisia (kaksi lasta nimeää toisensa, merkintä esim. paksulla viivalla) tai yksisuuntaisia (vain toinen nimeää jonkun lapsen parhaaksi kaveriksi, merkintä esim. ohuella nuolella). Sosiogrammi tuo esiin kaveriryhmittymät, mutta myös lapset, jotka jäävät verkoston ulkolaidalle. Rinnalle voi piirtää aikuisten omiin havaintoihin perustuvan sosiogrammin ja verrata niitä lasten ja aikuisten laatimaa toisiinsa. Sosiogrammi on työväline, jonka avulla aikuinen saa tärkeää tietoa lasten sosiaalisesta verkostosta ja siitä, minkälaisiksi lapset kokevat omat sosiaaliset suhteensa. Osallisuuden kannalta sosiogrammia voidaan hyödyntää syrjäytymisen ehkäisemisessä ja aikuisen työvälineenä, jotta hän ymmärtäisi lapsen kokemusmaailmaa.

Keskustelumatto

Aikuinen ja lapsi keskustelevat ennakkoon valitusta aiheesta kolmeen kategoriaan jaoteltavien kuvien avulla esimerkiksi mitä haluat tehdä tänään. Menetelmän käyttö edellyttää, että lapsi tunnistaa kuvat ja tietää niiden merkityksen sekä kykenee muodostamaan ja ilmaisemaan mielipiteitään. Maton yläreunaan asetetaan kortit, jotka ilmaisevat mielipiteitä:

Kesykortit

Kortit ovat kuvin tuettuun ja lapsilähtöisen keskustelun toimintamalliin kehitetyt kortit. (Vek)

Kommunikointikansiot/taulut

Kommunikointitaulut ovat aihe- tai tilannekohtaisia keskustelusanastoja, jotka esitetään kuva- tai bliss-symboleilla. Sanastot voidaan koota yksittäisiin laminoituihin arkkeihin, kommunikointikansioon tai tablettisovelluksiin. Kommunikointitaulut soveltuvat apuvälineiksi tilanteisiin, joissa pärjää rajatulla sanastolla. Kommunikointitaulun sanasto on yleensä rakennettu niin, että kerronta tapahtuu kokonaisten lauseiden sijaan avainsanoilla.

Kysyminen

Moni kasvattaja ajattelee osallistavansa lapsia kysyessään heiltä. Lapselle jää kuitenkin helposti vastaanottajan ja myötäilijän rooli, eikä hän pääse oikeasti vaikuttamaan siihen, mihin suuntaan ja millaiseksi keskustelu muotoutuu. Usein käy kuitenkin niin, että lasten vastauksista ja puheenvuoroista huomioidaan erityisesti ne, jotka tukevat aikuisen asettamia tavoitteita, kun taas lasten omia tavoitteita ja näkökulmia avaavat aloitteet - kysymykset ja kommentit – tulevat sivuutetuiksi. Lapselta kysyminen on parhaimmillaan tilan antamista lapselle. Lapsille on tärkeää, että kysytään. Vielä tärkeämpää on se, että heidän vastauksillaan on joku merkitys.

Kysyttäessä jotain lapselta, kannattaa suosia sanoja mitä, miten ja välttää keskustelun sulkevia tapoja ilmaista, kuten miksi –kysymyksiä tai sellaisia, joihin on olemassa vain kyllä tai ei –vastaus. Lapselle täytyy antaa mahdollisuus olla vastaamatta kysymyksiin tai osallistumatta keskusteluun. Lapsen omille kysymyksille on tärkeä jättää tilaa. Lapsen kannalta on tärkeä varautua vastaamaan lapsen vastauksiin ja toisaalta myös lapsen esittämiin kysymyksiin.

Kysymyksen pitää tuottaa sitä, että lapsella on aikaa ajatella. Lapsi ei voi aina tietää, mikä hänelle on parhaaksi, mutta tavan tulla kohdatuksi hän kyllä erottaa. Se, jolla on mahdollisuus kysyä, pääsee myös osalliseksi ja vaikuttamaan yhteisiin ajatteluprosesseihin. Osallistavassa toimintakulttuurissa on paljon tilaa lasten kysymyksille ja lasten keskinäisille pohdinnoille. Aikuisen pitäisi pyrkiä omilla kysymyksillään tuomaan esille lasten tapoja ajatella ja tuottaa uutta tietoa.

Lasten palaverit

Lasten kokouksissa lapset pääsevät osallisiksi päätöstentekoon ja yhteisten sääntöjen suunnitteluun ja puolustavat paikkaansa tietyissä tilanteissa ja ajankohtaisten teemojen ympärillä. Lasten kokouksissa tavoitteena on mahdollistaa jokaisen lapsen mielipiteen ilmaiseminen ja kuuleminen. Samalla se on hyvä keino harjoitella äänestämistä ja demokraattista päätöksentekoa. Äänestämällä lapsi oppii, että omalla mielipiteellä voi vaikuttaa yhdessä tehtyihin päätöksiin ja ratkaisuihin. Lasten kokouksissa tehdään pöytäkirja, ja ne voidaan myös videoida, jolloin niitä voidaan katsoa yhdessä lasten kanssa myöhemmin. Tärkeää on, että lapset näkevät miten kokouksissa päätetyt ja sovitut asiat näkyvät heidän arjessaan konkreettisesti.

Lauseiden täydentäminen, esimerkkejä:

- Minä tykkään/En tykkää olla päiväkodissa silloin kun...
- Minulle tulee hyvä/paha mieli päiväkodissa silloin kun...
- Toivoisin, että päiväkodin aikuiset/pihalla/sisällä...

Leikki

Leikki on erityisen merkittävä kerronnan kanava etenkin pienillä lapsilla. Lapsi ilmaisee itseään luonnollisimmin leikin kautta, joten se on hyvä maaperä myös lapsen osallisuuden toteutumiseksi.

Lasten leikissä mukanaolo tarjoaa aikuisille mahdollisuuden saada arvokasta tietoa lapsista, mahdollisuuden kurkistaa lasten kokemusmaailmaan ja ymmärtää näin lasten tarpeita ja toiveita paremmin. Leikkiessään lapset ovat aidosti lapsia ja toiminta rakentuu heidän tarpeistaan ja lähtökohdistaan. Leikkihetket tekevät oikeutta niin lasten valmiuksille kuin kommunikoinnin ja olemisen tavoille.

Aikuinen voi myös osallistumisen sijasta olla leikkihuoneessa rauhoittavassa roolissa havainnoimassa, videoimassa, dokumentoimassa lasten leikkiä. Leikillä tulee olla tilaa kasvaa ja kehittyä, eikä aikuisen tule kontrolloida sitä liiaksi. Aina kun aikuinen kontrolloi tai rajoittaa lapsen leikkiä, tulee hänellä olla siihen pedagoginen peruste. Jakamalla lapsia pienempiin ryhmiin esimerkiksi vuorottaisella ulkoilulla ja jakotiloja hyödyntämällä, luodaan leikille rauhallinen ympäristö, jolloin myös aikuinen kestää lasten leikin paremmin.

Mielipiteen ilmaisu

Kun kysyt lapsen mielipidettä, kiitä häntä ja kerro miten hänen mielipiteensä vaikuttaa päätöksentekoon ja arkeen. Jos et voi toteuttaa lapsen ehdotuksia, kerro hänelle, miksi se ei ole mahdollista

Mielipidejana valmistetaan pahvista ja laitetaan roikkumaan esimerkiksi eteisen seinälle. Jokainen lapsi kiinnittää janaan omaa tunnetilaa vastaavalle kohdalle pyykkipojan lähtiessä.

Mielipidepurkit (esim. toimintaehdotukset) Pöydälle laitetaan 3 purkkia, joiden eteen mielipidettä kertovat kuvat. Lapset voivat päivän aikana ilmaista mielipiteensä laittamalla purkkiin esimerkiksi kiven

Mitä tykkäät päiväkodista –peli

Pelin avulla pyritään saamaan lasten ääni paremmin kuuluviin päiväkodin arkeen liittyvissä asioissa päiväkodin arkea kuvastavien kuvien avulla. Lapsi sijoittaa kuvat pelilaudalla sen mukaan pitääkö niistä vai ei. Peli on tuottanut tuloksia ja synnyttänyt välitöntä dialogia

Muisteleminen

Mikä tuntui hyvältä, mitä jäi mieleen, mikä oli parasta, mistä et tykännyt....

Nauhoitus

Keskustelujen, haastattelujen, leikkien nahoittaminen ja sen äärelle palaaminen.

Nojatuolipedagogiikka:

Aikuinen antaa itselleen luvan rauhoittua ja istua alas lasten leikkitilaan piipahduksien sijasta; havainnoi, kuuntelee, keskustelee, rikastuttaa leikkejä, helpottaa konfliktitilanteiden selvittelyä, tukee vuorovaikutussuhteiden syntymistä. Aktiivista läsnäoloa edistää oman ja aikuisten keskinäisen puheen rajoittaminen, sensitiivisyys ja emotionaalinen sitoutuminen. Aikuisen roolina on olla valpas ja herkkä kuuntelija, oivaltaja ja mahdollistaja.

Oma taulu/ tähtitaulu

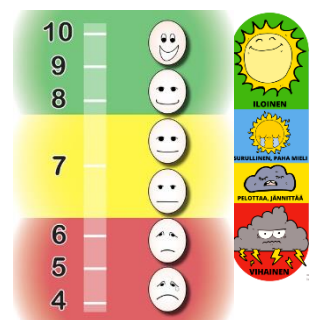
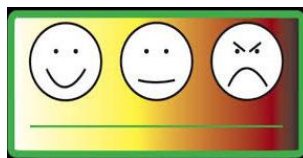
Taulussa voidaan tuoda esiin esimerkiksi, mitä lapsi osaa, mitä hän haluaisi oppia, mistä hän pitää, mistä hän ei pidä, ketkä ihmiset ovat hänelle tärkeitä jne. Lapset/vanhemmat osallistuvat taulun tuottamiseen. Jos lapsen kanssa ei ole mahdollista olla kielellisessä vuorovaikutuksessa, selvitetään taulun asioita muilla menetelmillä, kuten kuvilla, havainnoimalla ja kysymällä huoltajilta.

Ongelmanratkaisupu (mukaeltu Miniverso)

Konfliktitilanteiden selvittämisessä aikuinen on läsnä ja antaa lapsille mahdollisuuden itse ratkaista ongelman, ei tuomitse, etsi syyllistä, vaan yhdessä mietitään mitä tehdään, miten asia selvitetään. Annetaan tilaa lasten omille oivalluksille ja osoitetaan luottamasta lasten omaan arviointikykyyn. Vältetään turhaa puuttumista ja valmiiden sanojen laittamista suuhun. Havainnoidaan lapsia konfliktitilanteen jälkeen, onko tilanne oikeasti ohi vai tarvitaanko vielä aikaa tunteiden jälkikäsitteilyyn. Ohjataan tunteiden sanoittamiseen, oman tunnetilan käsittelyyn ja oman toiminnanohjaukseen. Lapsilla on hyvin usein ratkaisumallit ja vastaukset useimpiin tilanteisiin, jos aikuinen vain jättää tilaa näille ehdotuksille.

- <https://peda.net/haapavesi/se/tunnekasvatus/materiaaleja/ok>

Palautteet, palautelaatikot/-seinä (esim. hymiöt) Erilaisia palautetauluja on helppo pitää mukana

<https://www.tampere.fi/ekstrat/nepsy/hahmotus.html>
<https://viitotturakkaus.fi/tuote-osasto/tunteiden-tunnistaminen-lapset/tunnetaidot/>
<http://papunet.net/materiaalia/kyllaei-kortit>.

Pedagoginen dokumentointi

Lasten ja aikuisten vuorovaikutusta ja osallisuutta tukee myös, jos dokumentointi tehdään avoimesti lasten nähden ja siitä keskustellaan lasten kanssa. Tällaisella dokumentointitavalla voi saada esiin juuri pienten lasten ajatuksia ja kokemuksia. Tämä tarkoittaa, että aikuisella tulee olla monipuolisesti dokumentoitua tietoa lapsesta ja hänen mielenkiinnonkohteistaan. Lasta havainnoidessaan aikuinen voi kohdentaa havaintonsa tiettyyn asiaan tai toimintoon. Kohdennus voi olla esimerkiksi lapsen aloitteissa, lapsen sosiaalisissa taidoissa tai lapsen tuottamissa kädentöissä. Näiden havaintojen keräämisen tukena aikuinen voi käyttää muistiinpanoja, havainnointivihkoa/lomaketta, piirroksia, sanelukonetta, valokuvia ja videoita. Aikuinen tuo omia havaintojaan esille myös lapselle ja keskustelee niistä yhdessä hänen kanssaan. Lapsen kanssa käytyjä keskusteluja ja lapsen havaintoja omasta toiminnastaan on syytä kirjata ylös.

Peukku ylös-alas

Pienryhmätoiminnassa

Mahdollistuu lasten havainnointi, kuuleminen ja keskinäinen vuorovaikutus sekä toiminta lasten kiinnostuksen kohteiden pohjalta paremmin kuin isossa ryhmässä.

Piirtäminen

on lapselle luonteva tapa kertoa kokemuksistaan, itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Piirtäminen voi antaa sellaiselle asialle muodon, josta muuten hankala puhua tai asiaa kuvaavia sanoja ei löydy. Lopputulokseen vaikuttaa lapsen mieltymys itseilmaisuuksiin, mielikuvitus, piirustustaito, itsekriittisyys, sitoutuneisuus, kiinnostus. Uutta näkökulmaa aikuiselle antaa huomion kiinnittäminen lapsen piirtämisen prosessiin lopputuloksen sijaan. Lapsen kokemusmaailmaa kuvaa piirtämisen aikana tapahtuva kerronta (kertova leikki) tai valmiiseen piirrokseen liittyvä kerronta. Piirtäminen on todella hyvä keino tavoittaa lapsen kokemusmaailma, sillä piirustusten avulla lapsi raottaa hänen tapaansa nähdä maailma ja voi kertoa kokemuksistaan ilman kieltä. Lapset voivat piirrellä ajan kuluksi, mutta piirtämistilanne voi myös olla ennalta harkittua päämääräistä ja tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään saamaan arvokasta tietoa tietystä aihealueesta. Kun piirroksia käytetään menetelmänä lapsen äänen kuulemiseen, asetetaan etukäteen päämäärä siitä, millaista tietoa halutaan. Tämän mukaisesti määritellään se, mitä lapsia pyydetään piirtämään. Tärkeää on kuitenkin myös lapsen kerronta piirtämistilanteessa, sillä sen avulla piirros saattaa saada uusia merkityksiä. prosessin aikainen kertova leikkensä tuo esille enemmän luovia ideoita kuin pelkkä piirustus. Piirustuksia kannattaa teettää pareittain tai pienissä

ryhmissä, koska lapset selittävät piirustuksia tehdessään asioita toisilleen. Paremman lopputuloksen saa, jos pystyy kuvaamaan työvaiheen, koska lapset kertovat tehdessään rikkaammin kuin jälkikäteen kysyttäessä

Sadutus ”Kerro minulle satu tai tarina!”

Sadutuksen avulla lapsen ääni saadaan kuuluviin ja aikuiset voivat muuttaa toimintakulttuuriaan lasten aloitteisiin ja ideoihin perustuen. Saduttamisessa keskeisintä on, että aikuisen tehtävänä on kuunnella ja kirjata muistiin sana sanalta lapsen kertomus – juuri siten kuin lapsi on sen sanonut. Kirjaaja lukee valmiin sadun kertojalle, jotta hän voi muuttaa tai korjata sitä, mikäli itse niin haluaa. Omien kertomusten, arjen kokemusten, haaveiden ja mielikuvitustarinoidensa kautta lapset saavat esiin mielipiteitään, ajatteluaan, omaa kokemusmaailmaansa ja heidän vahvuutensa pääsevät esille. Aikuinen viestittää lapselle omalla toiminnallaan olevansa kiinnostunut lasten maailmasta ja arvostavansa hänen mielipiteitään ja lapsi saa positiivista huomiota. (Tulka apuna)

Sadutusta voi toteuttaa yksilö-, ryhmä-, tai aihesadutuksena. Sadutusdokumentointi on väline myös kaikkein pienimpien lasten kanssa. Kasvattaja voi dokumentoida leikkiä ja merkitä muistiin, mitä lapset leikkivät, sanovat ja tekevät. Kun kirjoitettu teksti tehdään lasten nähden ja luetaan lopuksi ääneen, myös lapset oivaltavat sadutuksen idean. Sadutusdokumentointi lisää kasvattajien kuuntelevaa työtettä ja kiinnostusta lasten ajatuksiin.

Taide

Vaikka yhteistä kieltä ei olisi, niin lapsilla on luovien menetelmien, esimerkiksi teatteri, tanssi ja musiikki, avulla mahdollisuus osallistua toimintaan tasavertaisina ja tulla ymmärretyksi. Taide toimii yhteisenä kielenä.

Tarina itsestä

lapsen kertomaa (käytä lasten kerronnan tukena ”Lapsi sinä olet tähti” (2017) – kirjaa)

Toivepuu, osallisuusseinä jne.

Toiveita ja ideoita voidaan kerätä lapsilta, vanhemmilta ja henkilökunnalta

Tukiviittomat

Tukiviittomat ovat viittomakielen viittomia, joita käytetään puheen rinnalla ja täydentämässä puhetta. Tukiviittominen soveltuu varhaiseksi kommunikointikeinoksi eriasteisissa puheen ja kielenkehityksen häiriöissä.

Tulka

Tulkapalvelun käyttö haastatteluissa, saduttamisessa, tarinan kerronnassa...

Tunnekortit/ Nallekortit/ Toimintakortit

- Tunnesäätikartta, tunnemittari kts. papunet
- Vahvuuksien paikantaminen ja puuttuvien taitojen sijasta huomio vahvuuksiin ja niiden sanoittamiseen

Valokuvaus

Lapsi kuvaa ja kertoo kuvien pohjalta ajatuksiaan tai käytetään aikuisen ottamia valokuvia keskustelun virittäjänä, valokuvien valitseminen/järjestäminen, valokuvia lapsiryhmästä/aikuisista ja niistä kertominen. Lasten ottamat kuvat avaavat aikuiselle lasten maailmaa; tapa jäsentää ja ymmärtää asioita, perspektiivitaso, huomion kiinnittyminen (lähelle katsominen), mielikuvitus. Samalla kuvat osoittavat lapsille itselleen, että heidän juttunsa ovat tärkeitä.

Vastavuoroisuus

Esteitä ylittävä palaute (Esteille hyvästit! s.44-45) lisää myös s. 48 kasvattajan keinoja vahvuuksien esiin kutsumiseksi

Videointi

Lasten leikkien, ohjattujen tuokioiden, perushoitotilanteiden yms. videointi helpottaa havainnointia, tuo esiin kehonkielen ja ”kuolleet kulmat” sekä aikuisen sekä lapsiryhmän vuorovaikutuksen, toiminnan ja huomiotta jääneet asiat.

Väittämät ja niistä keskusteleminen

Äänestäminen (palikka-, kuiskaus-, lippu-, käsillä-, jaloilla(menee kyseiseen paikkaan))

Lähteitä:

Holmström, A. & Kittelä, R. 2017. Lapsen osallisuutta edistämässä. Varhaiskasvatuksen yksiköille, tiimeille ja työntekijöille.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139643/Lapsen%20osallisuutta%20edistamassa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Karlsson 2014. Sadutus – avain osallisuuden toimintakulttuuriin Karlsson 2014

Lapsen ääni –tarina minulta. Osallisuus on jotain, mikä kuuluu kaikille ihmisille. Aina. Pelastaa lapset- Rädda barnen. [http://frantic.s3-eu-west-](http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01153245/lapsen_aani_tarina-minulta_web-161111.pdf)

[1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01153245/lapsen_aani_tarina-minulta_web-161111.pdf](http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01153245/lapsen_aani_tarina-minulta_web-161111.pdf)

Mitä haluaisit tehdä kerhossa? Lapsen kuulemisen menetelmiä.2014. Mannerheimin lastensuojeluliitto. <https://docplayer.fi/64801-Mita-haluaisit-tehda-kerhossa-lapsen-kuulemisen-menetelmia.html>

Puro, M. 2019. 3 - 5 -vuotiaiden lasten kuuleminen kunnassa. Tapaustutkimus lasten osallistumisesta kirjastorakennuksen suunnitteluun taidelähtöisin menetelmin. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta Pro gradu kesäkuu 2019

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/116526/PuroMarjo.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa.

Roos, P. Mulla on idea! Lasten osallisuus toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa.

https://varhaiskasvattaja.fi/varhaiskwp/wp-content/uploads/Parnu_PR_jaettava.pdf

Tast, S. Vertaissuhteiden havainnointi sosiogrammin avulla.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/sosiogrammi_tulostettava-versio.pdf